

ÇOCUKLARIMIZ VE SPOR

Dr. Nejat AKAR*

Güzel günler göreceğiz çocuklar,
güneşli günler
göre-
-ceğiz...

İnsan, ana karnına düştüğü andan öteye sürekli olarak çevre koşullarından etkilenmektedir. İnsan - insan; insan - çevre karşılıklı ilişkileri ile büyür - gelişir - olgunlaşır. İnsanı biçimleyen koşulların sağlıklılığı ölçüsünde, insan yaşamı değer kazanır. Spor, insanı biçimleyen, ; bu biçimlemeyi yapıyorken de insanın kendi kendisiyle, dırimsel-kültürel çevresiyle etkileşip; hem ansal (zihinsel) hem ruhsal, hem fiziksel, hem de toplumsal olarak gelişmesini sağlayıcı etmenlerden birisidir. Öyleyse bir toplumsal yaratık olmasına yarayacak olan kreşlerden, bedensel, ruhsal, ansal gelişimini tamlayacak spor tesislerine; onun eğitilmesine - geliştirilmesine - sağlığına katkıda bulunacak bir örgütlülüğe ve onu spora yöneltebilecek bir düşün gereksinmesi olacaktır. Tüm bu gereksinim içinde sporun amacı bireyi toplumsal sorunlardan soyutlamaksızın, yarışma ortamında olmaksızın, tüm çocuklarımıza ansal - ruhsal - bedensel gelişimi sağlamak olmalıdır.

ÇOCUĞUN SPORA YÖNELMESİ

Çocuğun ruhsal gelişim süreci spor açısından incelendiğinde birbirleriyle ilintili iki evreden oluştuğu görülür.

Okul öncesi çağ veya oyun dönemi ismi de verilen 3-6 yaş döneminde çocukta bazı değişimler gözlenir. Öğrenme açlığında olan çocuğun uğraşları bir amaca yöneliktir. En başta gelen uğraş da oyundur. Oyun sırasında arkadaş kavramını geliştirir, yaşlılarıyla ilişki kurar ve en önemlisi 'paylaşma' niteliğini kazanır. Yani bir anlamda toplumsal bir yaratık olma yolundadır. Çocuğun toplumsal bir varlık olarak gelişmesine en uygun ortam olan oyun, çocuğun en doğal öğrenme - yaratma - anlaşma ortamıdır. Kişilik gelişimine katkıda bulunur, becerisi artar, yetenekleri gelişir. Bir anlamda da kaygıların yükünün ve saldırganlık dürtüsünün boşalımı sağlanır. Bu yaş çocuklarının en sık yaptıkları, büyüklerle özdeşleşmektir. Özdeşim

(*) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Kliniği.

anneye - babaya benzeme çabasıdır ki, anne ve babanın duygu, tutum ve davranışlarını bilinçsiz olarak benliğine mal eder.

İlkokul dönemi çocuğun toplumsal çevreye iyice karıştığı çağdır. Bu çağda çocuk canlıdır, kareketlidir. El - kol - ayak becerisi artmıştır. Dengeleri yerindedir. Oyun sokağa ve çevreye kayar. Bu çağda çocuklar takımli oyunlara yönelip, durmadan yarışirlar. Yeni bir şeyler öğrenmek, beceri kazanmak, üstünlük göstermek isterler. Film-tv-basından özendikleri büyük adamları oyunlarında yaşarlar. Bu evrede anne-babanın yerini öğretmen alır. Çocuk, öğretmeni gözünde yüceltir ve onunla özdeşleşir. Çocuğun öğrenimini kamçılıyan, hızlandıran itici güç öğretmenden kaynaklanır. (1, 2).

Ruhsal gelişim evreleri ve evrelerin özelliklerini özetledikten sonra; bu evrelerde çocuğun dengeli - yeterli ve düzenli gelişebilmesi için sporun gerekliliğini vurgulamaya gerek yoktur. Gerçekte spor, oyunun geliştirilmiş, kurallara bağlanmış şeklinden başka bir şey değildir. Atlayan, koşan, sıçrayan, tırmanan, değnekten atını koşturan, taş atan, ağacın dalında sallanan çocuğun yaptığı hareketler, ilkel olmakla birlikte, kuralları çocuk tarafından konulmuş birer spor dalıdır.

Çocuk spora nasıl yönelecektir? Ruhsal gelişim evresinde görülen, ve çocuğun özdeşim yaptığı bireyler ile tv-basın-film çocuğu spora yönelteceklerdir. Anne veya babası sporcu olan bir çocuğun sporcu olduğu görülmüş ve yaşanmıştır. Bir disk atma rekortmeninin kızının yüksek atlayıcı; bir judo antrenörünün kızının judocu; bir yüzme antrenörünün oğlunun yüzme şampiyonu olduğu basın organlarına yansımaktadır. (3, 4, 5).

Burada 3-6 yaş çağı çocukların oyun gereksinmesini en iyi karşılayan onun yaşitlarıyla ilişkiye girmesine olanak veren, çocuğun toplumsal yaratık olmasına yardımcı olan çocuk yuvalarının varlığından söz etmek gerekir. Çocuk, bu yuvalarda en uygun oyun ortamını bulduğu gibi bazı toplumsal nitelikler de kazanır. İşbirliği yapma alışkanlığı, paylaşma özelliği, hakkını korumayı, başkalarının hakkını gözetmeyi öğrenir.

Ancak yurdumuzda çocuk yuvasına gereksinmesi olan çocuk sayısı 4 milyon 300 binin üzerindedir. Toplam kreş ve yuva niteliğindeki kurum sayısı 1599'dur. Türkiye'de resmî ana okulları da dahil özel ve resmî kurumlardan yararlanabilen çocuk sayısı 46 bini biraz aşmaktadır. Tüm okul öncesi hizmetlerden yararlananların % 41.4'ü ana sınıflarda, özel paralı kuruluşlara gidenlerin de % 21.4 olduğu göz önünde tutulursa, bu nokta da örneğin İstanbul'da çocuk başına 10 metre kare olması gereken oyun alanınının 27 cm² olduğu da ek-

lenirse, çoğunlukta olan emekçi ve yoksul kitlelerin bu hizmetlerden yararlanamadıkları görülür. (6, 7).

Bu veriler, çocuklarımızın toplumsal yaratık olma niteliklerini kazanmasında yitiğe uğradıklarını açıkça göstermektedir.

İlkokul döneminde çocuğun anne-baba yerine öğretmenle özdeşim kurduğunu söylemiştik. Çocuğu spora yöneltebilecek olan beklide en önemli birey, beden eğitimi öğretmenleri olacaktır. Ancak Türkiye'de 1974 başlarında 1074 beden eğitimi öğretmeni bulunmaktadır, bunlardan büyük çoğunluğu idareci görevlerindedir ve bir bürokratin dediğince «1974 yılında yaptığımız planlamaya göre 26.000 dolayında öğretmen, antrenör ve spor yöneticisine gereksinimi vardır. (8, 9). İlkokul öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu spor eğitimi görmemişlerdir. Spor akademileri kurulmuş, ancak mezunlarını «gelecek» kuşkusuz sarmıştır.

TELEVİZYON VE BASININ ETKİSİ

Yığınları oyalama aracı olarak Türkiye'de kurulan TV'nin çocuklar üzerindeki 'düzene göre biçimleme' şeklindeki olumsuz etkisi yanı sıra, çocuklarımızı spora yöneltebilecek özelliği var mıdır?

1975 yılında ilkokul öğrencilerine yapılan bir TV anketinden elde edilen sonuçları irdeleyerek soruya yaklaşmakta yarar vardır. Çocuklar televizyonun spora yöneltmede etkinliği sorusuna % 89.5-91.6 oranında olumlu yanıt vermişlerdir. Çocukların yöneldikleri spor dalları ise tablo 1'de ilzendiği gibidir. (10)

Çeşitli spor dallarına yöneliş açısından, TRT programlarının % 7.49 çocuğa; % 14.85'i spora (300 saat) ayrıldığı göz önüne alınırsa, sağlıklı kuşaklar yetiştirmek için televizyonun yardımcı olacağını göstermektedir. Ancak TV spor yayınlarının çocukları yeteneklerine ve ülke gerçeklerine uygun sporu seçebilmelerine olanak verecek ölçüde ve çeşitlilikte olması gerklidir. Kaldı ki bu nokta da, tablo. 1'd görülen buz pateni, tenis, kayak yapabilme olanağına sahip kaç çocuğumuzun bulunduğunu sormak gerekmektedir.

Basının etkisi televizyon ile ölçütlendiğinde tartışmalıdır. Sekiz on sayfalık bir gazetede 1-2 sayfanın spora ayrılması ile okuma dönemindeki çocuğa etkisinin olacağı açıktır. Ancak bu noktada basında özellikle amatör sporlara ait haber - inceleme - yorumların sınırlı sayıda; seyirlik sporların (futbol gibi) çok daha fazla yer alması çocukları olumsuz yönde etkileyecek niteliktedir. (Tablo. 2)

SPOR VE SAĞLIK İLİŞKİSİ

Sağlıklı olmak için nasıl spor gerekliyse, spor yapabilmek için de sağlıklı olmak gerklidir. Acaba ülkemizin sağlıklı kdzeyi nasıldır?

Bu soruya yanıt ararken, Türkiye'nin sağlık düzeyi ile ilgili bazı saptamalar yapmak gerekmektedir. Türkiye'de 0-14 yaş grubu tüm nüfusun % 41'ini oluşturmaktadır. Kişi başına yıllık gelir ana ve çocuk sağlığı düzeyi yüksek olan toplumlardan çok geridir. Kişi başına yıllık gelirin az olmasının yanı sıra, gelir adaletsizce dağıtılmaktadır. Öyle ki en düşük gelir grubundaki toplumun % 20'si ulusal gelirden ancak % 3.5'luk bir pay almaktadır. Ekonomik düzeydeki gerilik ile eğitim düzeyindeki gerilik genellikle beraber gider. Öyle ki, nüfusun % 38'i henüz okur yazar değildir. Bir de bunlara kötü konut ve kötü çevre koşullarını (su, çöp, kanalizasyon) eklersek, bir yanda eğitimsizliğin, diğer yanda ekonomik koşulların yetersizliğinin sağlamlığı olumsuz yönde etkilendiği ortaya çıkacaktır.

Sağlıklı olmanın ön koşullarından, belki de en önemlisi beslenmenin yeterli - düzenli - dengeli ve nitelikli olmasıdır. Beslenme bozukluğunun göstergesi olarak kabul edilen ölçütler çocukların ağırlık, boy ve kafa çevreleridir. Beslenme bozukluğuna uğramış çocuklar, normal yaşlarına kıyasla, daha düşük ölçümlere sahip olmaktadır. Böylesi çocuklar beslenme bozukluğunun olumsuz izlerini ileri yaşlarda da göstermektedirler. Bu ölçülerin düşük olması ile sosyo ekonomik katmanlar arasında bir ilişki olduğu, bu ilişkinin de alt katmanlar aleyhine olduğu saptanmıştır. (15, 16, 17). Türkiye'de her 100 çocuktan yirmisinde beslenme bozukluğunun, % 22.5'unda protein yönünden dengesiz beslenmenin varolması çocuklarımızı ileri evrelerde bedensel yetersizlik-gerilik ve güçsüzlük yanısıra zihinsel yetersizliklerinde beklediğini göstermektedir. (11).

Sayısal ve niteliksel yetersizliği göndemde olan sağlık personelinin dağılımında da eşitsizlikler vardır. 1978 yılı itibarı ile 26 577 hekim ve 56 000 dolayında sağlık personelinin varolması; ortalama 2000 kişiye bir hekimin düştüğünü göstermektedir. Bu veriler yanıltıcıdır çünkü bir bölgede beşyüz kişiye bir hekim düşerken, bir diğerinde 17 000 kişiye bir hekim düşmektedir. (18). Veriler böyle olunca değil spor yapacak çocuklarımızı izleyecek-kontrol edecek hekim bulmak; hastalanan çocuklarımıza hekim bulmakta sıkıntı çekeceğimiz açıktır.

Sağlık konusunda sıralayageldiğimiz verilerden edinilen sonuç, birbirlerini kıyasıya etkileyen spor ve sağlıktan; ülkemizde ancak belirli bir kesimin çocuklarının yeterince yararlanabildiğini göstermektedir.

TESİS, MALZEME, EĞİTMEN SORUNU

Sporun yapılabilmesi, kitlenin aktif olarak spor yapabileceği tesislerin varlığına ve özellikle varolan tesislerin tam kapasite ile işle-

tilmesine bağlıdır. Bugüne değin ülkemizde yatırımlar sporun aktif olarak yapılabileceği tesisler yerine, ağırlıkla seyir sporuna olanak veren tesislere yapılmıştır. Varolan tesislerin ülke düzeyine dağılımı dengesizdir. (9). Tesislerin çeşitli yörelerde - çok sayıda yapımına başlanması, bir çok tesisin uzun yıllar tamamlanmamasına, bu da maliyet yükselmesine ve devlet kaynaklarının israfına yol açmıştır. Öyle ki kamu inşaat yatırımlarında 1967-75 yıllarında programa alınıp da, geciken spor tesis yatırımlarında 3.605.000 TL.'lik maliyet artışı saptanmıştır. (419).

Bir yandan tesislerin büyük kapasiteli olması işletme masraflarını arttırmakta ,diğer yandan da tesislerden yararlanma kuralları belirlenmediğinden spor malzemelerinin kısa zamanda kullanılmaz hale gelmesine neden olmaktadır. Spor tesislerinin parti kongrelerine açıldığı veya konserlere verildiği bilinmektedir. (12, 20).

1969 yılı itibarı ile 1306 tesis ve bu tesislerin 1 202 599 kişilik kapasitesi bulunmaktadır. Tüm kent nüfuslarının ortalama olarak % 8.7'sinin sporcu ve seyirci olarak yararlanabildiği hesaplanmıştır. (9). Kaldı ki Türkiye'de varolan tesislerin kapasitelerinin ancak % 20'sinden yararlanılabildiği ileri sürülmüştür. Yani % 80 kapasite atıldır. (9).

Okullarda bulunan spor tesislerinin dökümü tablo 3'de, bazı ülkelerin spor tesislerinin dökümleri ise tablo. 4'de görülmektedir. Her iki tablo kıyaslandığında ülkemiz yönünden belirgin yetersizlik göze çarpmaktadır.

Bazı spor dallarında spor araçlarının önemi açıktır. Bu önemi karşı spor aracı gereksinmesinin karşılanması konusunda devlet belli başlı bir politika saptamamıştır. Yurt içinde üretilen spor araçları hem kalite yönünden düşük, hem de maliyeti yüksek olmaktadır. Yurt dışından sağlama gerek zaman, gerekse gümrük bürokrasisi, döviz darboğazı, maliyet yüksekliği nedeniyle çok zor olmaktadır. Bu nedenle bu araçların kullanılabilmesi, ancak bireyin veya çocuğun ailesinin satın alma gücüne bağlı olacaktır. Sorulması gereken, kaç emekçi ailesi çocuğuna masa tenisi, kayak, tenis vb. sporları yapabilmesi için, bu sporların araçlarını alabilecek özdeksel (mali) olanağa sahiptir.

Eğitmen sorununa daha önce değinilmişti. Tablo. 3 ve tablo. 4'de eğitimci sayıları incelendiğinde, ülkemizin içinde bulunduğu yetersizlik ortaya çıkacaktır.

SON SÖZ VEYA SONUÇ YERİNE...

Satırlar boyu sözünü edegeldiğimiz, çocuğun spor yapabilmesi, spor yaparkende spordan yararlanabilmesi-zarar görmemesi için ge-

rek duyacağı yaptırımların (eğitmen, kreş, hekim, sağlık merkezi, spora yönelim, malzeme, tesis, oyun alanı v.b.) eksikliği, gerçekte düzenin çarpıklığından kaynaklanmaktadır. O nedenle, yalnızca spora ve sporun sorunlarına yönelip, spor sorunlarını çözülemeye çalışmak, bir yerde devekuşuna benzemekten öteye gitmeyecektir. O halde, spor ve çocuklarımızın sorunlarını çözümlenmek ancak düzenin halk için-halk yararına oluşuyla, bu da varolan üretim biçiminin değişmesi ile olanaklıdır.

Tablo. 1 : Çocukların yöneldikleri spor dalları. (TV anketi) (10)

Yüzme	% 20
Buz pateni	% 6.5
Futbol	% 20.2
Basketbol	% 20.9
Tenis	% 6.5
Voleybol	% 3.9
Kayak	% 6.6
Cimnastik	% 3.6
Atletizm	% 3.6

Tablo. 3 : Türkiye’de bulunan okul spor tesisleri. (9) 1972-73 yılı itibarı ile

165	normal boyutta spor salonu
146	küçük spor salonu
1018	basketbol sahası
1409	voleybol sahası
134	futbol sahası
1	atletizm sahası
1074	beden eğitimi öğretmeni

Tablo. 2 : Üç Günlük gazetede Spor İçeriği (5, 12, 13)

	Hürriyet	Milliyet	Cumhuriyet
Haber	15	33	19
Futbol	14	21	5
Atletizm	—	2	3
Basketbol	—	2	—
Yüzme	—	1	1
At yarışı	—	1	1
Halter	—	1	1
Hentbol	—	1	—
Güreş	—	2	—
Cimnastik	—	—	1
Yelken	1	—	—
Genel Spor	—	2	2

Tablo. 4 : Çeşitli ülkelerde bulunan Spor Tesisleri Dökümü (9)

	Fransa	Bulgaristan	Polonya	Almanya
Spor sahası	2850	12.691	1361	12.200
Cimnastik Salonu	1480	11.441	367	19.100
Yüzme Havuzu	710	388	516	6.885
Beden Eğitimi Öğretmeni ve Antrenör	17000	?	9284	284.500

KAYNAKLAR

1. Rasim Adasal: Modern Normal ve Anormal Psikoloji 1973 A.Ü.T.F. yayınları.
2. Atalay Yörükoğlu: Çocuk Ruh Sağlığı 1978 İş Bankası Yayınları.
3. Cumhuriyet, 7 Temmuz 1979.
4. Hayat, 1972 sayı: 18.
5. Cumhuriyet, 25 Temmuz 1979.
6. Gündüz Vassaf: Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim (Çoğaltılmış teksir).
7. Cumhuriyet Dergi —Çocuk Yılında Çocuklarımız— 2 Temmuz 1979.
8. Cumhuriyet, 13 Temmuz 1979.
9. Mustafa Keten. Türkiye'de Spor 1974.
10. İnci Gürel: Televizyonun İlkokul Çağındaki Çocuklar Üstündeki Etkileri. TV'nin Türk Toplumuna Etkileri. Milliyet Yayınları, 1976.
11. 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979.
12. Hürriyet, 25 Temmuz, 1979.
13. Milliyet, 25 Temmuz, 1979.
14. Erol Sezer — Türkiye'de Ana ve Çocuk Sağlığı, Toplum ve Hekim, 1979, sayı: 18.
15. Nejat Akar, Süleyman Kaynak: Sağlık, Beslenme ve Eğitim. Toplum ve Hekim, 1979. sayı: 10.
16. Nejat Akar, Süleyman Kaynak: Beslenmenin Gelişime Etkisi. Toplum ve Hekim, 1979 sayı: 15.
17. Orhan Köksal: Türkiye'de Beslenme. Türkiye Ulusal Gıda ve Beslenme Planlama Semineri Bildiri ve Raporları, 1978.
18. 1978'de Sağlık Verileri ve Karşılaştırmalar. Toplum ve Hekim. 1979, sayı: 15.
19. Kamu İnşaat Yatırımlarında süre ve maliyet aşmaları. TMMOB Mimarlar Odası, 1979.
20. Hayat, 1972, sayı: 21.